

ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПОСІБНИКА З ПЕДАГОГІКИ ЯК ЗАСОБУ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Каплінський Василь Васильович,

доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління освітніми закладами;

Тетерук Роман Олегович,

Дамзін Олександр Вікторович

аспіранти

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Анотація. Розкриваються особливості формування змісту сучасних посібників з педагогіки на основі творчого підходу. Як викликати інтерес до змісту самим змістом, ефектом його новизни, свіжістю та оригінальністю, а також тісного зв'язку з життям.

Ключові слова: сучасний посібник, особливості змісту посібника, зв'язок змісту з життям, моделювання змісту, способи забезпечення інтересу до змісту.

Реформування української освіти з її прогресивними змінами в змісті навчальних програм, методик навчання не буде результативним без реформування підручників і приведення їх у відповідність з викликами сучасності. З одного боку, освітні підручники та посібники нового покоління мають бути відображенням досягнень педагогічної науки, практики, методики викладання у вищій школі, з іншого боку, за своїм змістом і формою вони мають відповідати сучасним вимогам, європейським та міжнародним стандартам, бути цікавими, зрозумілими, самодостатніми і зручними для користування в процесі навчальної діяльності.

Багаторічний досвід викладання дисциплін педагогічного циклу свідчить:

якщо пропонований студентам зміст не викликає суб'єктивного, життєвого інтересу, то він, як правило, не викликає і навчального інтересу. А вивчення педагогіки має характер лише зовнішньо мотивованого або ж зовсім немотивованого процесу.

Коли викладач педагогічних дисциплін дивиться на їх зміст не тільки «очима програми», а перш за все «очима самих студентів» як майбутніх учителів та батьків, засвоєння педагогіки перестає бути суто пізнавальним процесом, стаючи особистісно значущим. Як і в процесі фізичного розвитку людини, її організмом може бути засвоєна лише їжа з цінними мікроелементами, а не та, яка лише заповнює шлунок, так і «прорости в особистість» і стати регулятором її діяльності зможуть тільки ті знання, які набудуть особистісного суб'єктивного сенсу.

Мова йде не про підлаштовування до смаків студентів, пристосування до них, а про наповненість визначених програмою тем життєво значущим змістом, орієнтацією на його *якісну* характеристику, змістом, який би хвилював, спонукав до роздумів, самоаналізу.

Надзвичайно тішить те, що серед нового покоління книг з педагогіки є чимало навчальних посібників, автори яких відходять від усталених стереотипів і шаблонів, декларативності, зайвого схематизму, описовості та закладають в них зміст, який має неабиякі потенційні можливості для реалізації освітньої, розвивальної та виховної функцій педагогіки, формування інтересу до неї. Пріоритетом авторів є не зміст якомога більшої кількості інформації, а можливість мотивувати, розвивати педагогічні здібності, інтелект, досвід творчої діяльності і методичну компетентність, таку важливу для успішної професійної діяльності. Звернемось до окремих навчальних посібників нового покоління, які відповідають вимогам сучасності, а новаторський підхід до формування їх змісту – одна з причин того, що вони вийшли на лідерські позиції.

Мова йде про наукові видання Т.Туркот «Психологія і педагогіка вищої школи в запитаннях і відповідях» та «Педагогіка вищої школи». Зручна для

засвоєння форма подачі матеріалу в посібнику А.Кузмінського «Педагогіка у запитаннях і відповідях», зміст якого включає 26 тематичних блоків запитань і відповідей. Не можемо залишити поза увагою навчальний посібник «Педагогіка» В. М. Галузяка, М. І. Сметанського, В. І. Шахова. Як не дивно, але саме ті теми, які навіюють нудьгу на студентів в інших підручниках, у названому посібнику читаються з інтересом, а викладені в них теоретичні положення та рекомендації стають керівництвом до практичних дій. Посібник насичений ілюстративним матеріалом, який має виховний потенціал (педагогічні ситуації, фрагменти художніх творів, притчі) і допомагає побачити та оцінити значущість педагогічної теорії, її роль і місце не тільки у професійній діяльності педагога, а й у житті в цілому. Вдало підібрані для лабораторних занять педагогічні ситуації є не тільки «теоретично навантаженими», а і водночас спрямованими на розвиток педагогічного мислення та емоційної сфери майбутніх учителів.

Наведемо кілька фрагментів власного навчального посібника «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури» (Каплінський, 2014), форму і зміст якого ми намагались привести у відповідність з сучасними вимогами. Головна його мета – мотивувати студентів, переконати їх у життєвій та практичній значущості виховної компетентності педагога, зокрема вчителя фізичної культури. Цьому були підпорядковані апарат орієнтування (вступ, зміст); текстовий і позатекстовий компоненти; апарат організації засвоєння (запитання і завдання); інструктивні матеріали (зразки виконання практичних завдань та розв'язання педагогічних ситуацій); ілюстративний матеріал (відеоситуації, фотографії, малюнки та ін.); бібліографія. Нам було важливо навчальний матеріал розглядати у єдності всіх його сторін: чуттєвого досвіду (емпіричний компонент), розкриття сутності явищ (теоретичний компонент), розв'язання практичних завдань (практичний компонент). Оскільки виховні компетенції формуються головним чином у діяльності, ми намагались наповнити відповідним змістом практичний компонент посібника (запитання, пізнавальні, проблемно-пошукові, теоретичні і прикладні завдання, зразки

розв'язання практичних завдань, проблемні ситуації, рекомендації тощо) і спрямувати його на розвиток творчих здібностей студентів, формування поглядів і переконань, інтересу до знань. Апарат орієнтування посібника розпочинається зі звернення: *Шановний читачу! Перш, ніж розпочнеш знайомство зі змістом цього навчального посібника, прочитай, осмисли і «примірай» до себе ці мудрі вислови. Вони є епіграфами його основних тем.*

Викликати інтерес, заінтригувати, сформуванати потребу, спонукати замислитись, включити в самостійний пошук, здійснити порівняльний аналіз, викликати післядію, переконати у важливості, вплинути на емоційну сферу - все це критерії, якими ми керувались при відборі та структуруванні змісту посібника, зокрема кожної з десяти його тем.

Якщо під час вивчення теоретичного курсу педагогіки більше звертали увагу на оволодіння науково-теоретичними знаннями, які дають відповідь на питання «що?», то цей посібник містить переважно науково-практичні, або, як їх називають у методології науки, *процедурні знання*, що дають відповідь на питання «як?». Інакше кажучи, якщо під час вивчення педагогіки акцент робили на розкритті сутності принципів, методів, прийомів, то в поданому посібнику зацентровано увагу на тому, як їх врахувати, як на них опиратись, як їх застосовувати, як підсилювати їхню дію, як знайти найпродуктивніший і найекономніший спосіб впливу.

Першою особливістю цього навчального посібника є те, що подана в ньому друкована інформація – це лише частина змісту, функція якої: «А тепер давайте простежмо, як це робиться на практиці». Він містить відеоситуації з кожної теми, відеоілюстрації теоретичних положень тієї чи іншої теми. Інформація на електронних носіях не лише доповнює друкований зміст посібника, а й гармонійно поєднується з ним, виступаючи або його логічним початком, або практичним продовженням.

Другою особливістю посібника є форма викладу матеріалу: деякі теми подано традиційно, зміст інших – у формі питань і відповідей. Спосіб викладу

окремих тем індуктивно-дедуктивний: рекомендується спочатку розглянути практичні завдання та ілюстрації, зробити власні узагальнення і висновки, а потім звернутись до теоретичного блоку інформації і зіставити з власними висновками, тобто перевірити себе.

Третя особливість посібника в тому, що ми цілеспрямовано намагались не перенасичувати його теорією, особливо визначеннями тих чи тих понять, науковою термінологією. Там, де можливо, процес засвоєння теоретичних положень, сутності наукових понять здійснюється через практику аналізу педагогічних явищ та проблем, а також через розв'язання педагогічних ситуацій.

Четверта особливість – алгоритмізація змісту окремих тем. Якщо тема розпочинається з практичного завдання, яке спрямовує студента до електронного носія інформації, радимо діяти послідовно за поданим алгоритмом.

Пята особливість – в лаконічності викладу теоретичних положень. Загалом посібник побудовано в такий спосіб, щоб сприяти поєднанню теорії з практикою і миттєвому включенню теоретичних знань в роботу; створенню сприятливих умов для задіяння інтелектуальних ресурсів; ознайомленню з живими зразками організації виховної роботи та кращим досвідом виховної діяльності педагогів; спонуканню студентів до самооцінки, вияву власних помилок та недоліків на підставі зіставлення своїх рішень з рішеннями, запропонованими педагогами у відеофрагментах, що сприяє подальшому професійному самовдосконаленню.

Інтерес до сучасної педагогічної книжки можна викликати і самим змістом, не обов'язково звертаючись до певних оригінальних прийомів і засобів: якщо інформація містить елементи новизни, якщо вона сама собою є свіжою і оригінально, то вона відіграє роль стартового механізму в актуалізації емоційної сфери і стає важливим чинником забезпечення пізнавального інтересу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каплінський В.В. Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури: Навчальний посібник. Вінниця: ПП «ТД «Єдельвейс і К», 2014. 294с.: іл.

2. Каплінський В. В. Якість підручників і посібників як важливий чинник професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. 2018. Вип. 53. С. 100 – 107

3. Lazarenko N. I., Kaplinski V. V. Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education. *International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences*. Kielce, 2016. P. 98 – 101.